

DOI: 10.7596/taksad.v2i1.198

Halveti-Şâbânî Şeyhi Mustafa Kemâleddîn Bekrî ve Hediyyetü'l-Ahbâb Adlı Eseri¹

Khalvati-Shabani Sheikh Mustapha Kamaladdin Bakri and his Work
Hadiyyat al-Ahbab

Halim GÜL²

Abstract

This article studies the life and works of Kemaleddin Bekrî, who affiliated himself to Khalvati-Shabani Sheikh Abdullatîf b. Hüsameddîn el-Halebî, and who was grown up under Abd al-Ghani al-Nabulsi's control. His work "Hadiyyat al-Ahbab fi ma li'l-Khalveti min al-Şuruti va'l-Adab", which explains the conditions and rules of "khalvet" was also studied. The work consists of preface, eight parts and an epilogue and all parts examined in detail.

Keywords: Khalveti, Shabani, Sheikh, Mustapha Kamaladdin Bakri, Hadiyyat al-Ahbab, khalvet, Asceticism.

Özet

Bu makalede, Abdülganî Nablusî'nin (ö.1143/1730) gözetiminde yetişen, halvetî-Şabânî şeyhi Abdullatîf b. Hüsameddîn el-Halebî'ye intisap eden Mustafa Kemaleddin Bekrî'nin hayatı ve eserleri incelenmiştir. Bu çerçevede onun tasavvufî bir kavram olan halvetin âdab ve şartlarını izah eden "Hediyyetü'l ahbâb fî mâ li'l-halveti mine'ş-şurûti ve'l-âdâb" adlı risalesinin incelenmesi ve değerlendirmesi üzerinde durulmuştur. Söz konusu eser, mukaddime sekiz bölüm ve bir hatimeden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemâleddîn Bekrî, Hediyyetül-Ahbâb, Halvet, Uzlet, Riyâzet, Tasfiye, Tahliye.

¹ Bu makale Kastamonu Üniversitesi tarafından 4-6 Mayıs 2012 tarihinde düzenlenen "Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Veli Sempozyumu"nda sunulan tebliğin geliştirilmiş şeklidir.

² Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (halimgul@hotmail.com)

Giriş

Mustafa Kemaleddin Bekrî, İbnü'l Arabî'nin takipçisi olan meşhur âlim ve mutasavvıf Abdülganî Nablusî'nin (ö.1143/1730) gözetiminde kendisini zahiri ve bâtinî ilimlerde yetiştirmiş önemli bir mutasavvıftır. Bekrî, hocası ve şeyhi Abdullatîf b. Hüsameddîn el-Halebî'ye intisap edip seyr-i sülükünü tamamlayarak halveti tarikatında hilafet tâcı giymiştir. Mutasavvıfımız, şeyhi Abdullatîf Efendi vefat edince yerine postnişin olmuş ve müridlerin manevi eğitimini üstlenmiştir. Sık sık seyahate çıkan Mustafa Kemaleddin Bekrî, gittiği her yerde irşad faaliyetlerinde bulunup kendisine intisap edenleri terbiye etmeye çalışmıştır.

Mustafa Kemaleddin Bekrî, Şeyh Şâbânî Velî ve Karabaş-ı Velî' aynı silsilede yer alan önemli müridlerdir. Şeyh Şâbânî Velî, Karabaş-ı Velî ve halifeleri Anadolu topraklarında halveti okulunun prensiplerini yaymaya çalışırken müellifimiz Mustafa Kemaleddin Bekrî de Halvetiye'yi Arap dünyasında yayarak etkin bir hale getirdiği gözlenmektedir. Bu nedenle onların her birinin kendi yaşadıkları döneme sosyal, kültürel açıdan etkilerinin olduğu bilinmektedir.

Mustafa Kemaleddin Bekrî'yi (ö.1162/1749) üzerine Türkiye'de ilk akademik çalışma yapan Ramazan Muslu³, müellifin kütüphanelerde yazma halinde birçok risalesi bulunduğunu ve araştırmacıların ilgisini beklediğini ifade etmektedir. Biz de bu düşünceden hareketle bu çalışmada, müellifimizin “*Hediyetü'l ahhâb fî mâ li'l-halveti mine'ş-şurûti ve'l-âdâb*” adlı yazma risalesini içerik yönünden inceleyip ve değerlendirme yaparak günümüz insanının bilgisine sunmayı hedefledik. Böylece Mustafa Kemaleddin Bekrî'nin fikir ve düşüncelerinin toplum tarafından daha iyi anlaşılabilmesine katkıda bulunmayı amaçladık.

1. Mustafa Kemaleddîn Bekrî'nin Hayatı Ve Eserleri

1.1. Hayatı

Mustafa Bekrî, Mısır'dan Şam'a göç eden Bekrî ailesine mensup bir mutasavvıftır.⁴ Nesebi, baba cihetinden Hz. Ebû Bekr'e, annesi yönünden ise Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e

³ Bkz. Muslu, Ramazan, Mustafa Kemâleddîn Bekrî ve Tasavvufî Görüşleri, İstanbul 2005.

⁴ Ömer Rıza Kehhâl, Mu'cemu'l-müellifin terâcimu musannifi'l-kutubu'l-'Arabiyye, I-XV, Beyrut ts, XII, s. 271; Ebu'l-Fazl Muhammed Halil Murâdî, Silkü'd-düer fî a'yanî'l-karnî's-sânî 'aşer, Bulak 1301, IV, s. 109; Abdurrahman Cebertî, Tarîhu 'Acâibi'l-âsâr fî't-terâcimi ve'l-ahbâr, Beyrut ts., I, s. 246; Abdulhay b. Abdülkebîr el-Kettânî, Fehresü'l-fehâris ve'l-esbât ve mu'cemu'l-me'âcim ve'l-Meşihât ve'l-müselselât, nşr., ihsan Abbas, Daru'l-garbi'l-İslâmî 1982, I, ss.223-224; Bağdatlı İsmâil paşa,Hediyetü'l-arifin esmâu'l-müellifin ve âsâru'l-musannifin, nşr., ibnulemin Mahmud Kemâl-Avni Aktuç, İstanbul 1951-51-55, II, s. 446;

dayanır.⁵ Bekrî, h.1099/m.1688 yılında Şam'da doğmuştur. Babası, Şam'daki Cevvâniye Medresesi'nde müdderis olan, âlim ve sâlih bir zat Kemâleddîn b. Ali'dir. Babası h.1105/m.1694 de vefat ettiğinde beş altı yaşlarındaydı. On beş yaşına kadar annesi ile yaşamıştır. Annesi, h.1111/m.1699-1700 senesinde vefat edince amcasının oğlu Şeyh Ahmed b. Kemâleddîn b. Abdülkâdir es-Sıddîkî'nin himayesine girerek ilim tahsili ile meşgul oldu.⁶

Mustafa Kemâleddîn Bekrî, birçok âlimden çeşitli ilimler tahsil etmiştir. Kendilerinden ilim öğrendiği ve istifade ettiği hocalarından bazıları şunlardır:

Arap diliyle ilgili birçok eseri kendisinden okuduğu hocası, “el-Mücellid” lakabıyla tanınan *Abdurrahman b. Muhyiddîn es-Selimi*; el-Mücellid'iden okuduğu eserleri ikinci kez kendisinden okuduğu hocası ve aynı zamanda şeyhi *Abdüllatîf b. Hüsâmeddîn el-Halebî*, Mantık ilmini okuduğu hocası *Abdülganî b. İsmâil en-Nablûsî'nin* talebesi, *Muhammed b. İbrâhîm b. Muhammed ed-Dekdecî*, yine kendisinden Beyzâvî'nin tefsirini Nahl sûresinin başına kadar okuduğu hocası, *Molla İlyas el- Kürdî* dir. Gençlik çağının en verimli dönemini yanında ve himayesinde geçirdiği ve İbnü'l-Arabî'nin el-Fütühâtü'l-Mekkiyye, et-Tedbîrâtü'l-İlâhiyye ve Fusûsü'l-Hikem gibi bazı eserlerini okuduğu hocası, *Abdülganî b. İsmâil en-Nablûsî*, Keşfü'l-Hafâ müellifi ve Aynı zamanda kız kardeşinin eşi olan İsmâil b. Muhammed *el-Aclûnî* ise kendisinden bazı hadis metinlerini okuduğu hocasıdır. Kıraat ilminden bazı eserleri, hadis ilmi ve usûlüne dair Askalânî'nin Buhârî şerhini okuduğu hocası, *Ebu'l-Mevâhib'tir.*⁷

Kaynaklardan öğrendiğimize göre mutasavvıfımız, Hanefî fihkindan el-Hidâye ve el-Kenz gibi eserleri okuyarak fikhî alanda da emsallerinden daha üstün olduğunu ortaya koymuştur.⁸

1.2. Tasavvufa İntisabı

Mustafa Kemâleddîn Bekrî'nin Halvetiye'ye intisabı h.1115/m.1704-05 tarihinde, Halvetî şeyhi Abdüllatîf b. Hüsâmeddîn el-Halebî vasıtasıyla olmuştur. Şeyhinden “esmâ” telkini alarak, isim ile müsemma arasındaki farkı öğrenmiştir.⁹ Bilindiği gibi tarikatlar sülûk için iki yol tespit etmişlerdir. Bu yollardan biri ruhu tasfiye etmektir. Emir âleminden olan

Ali İhsan Yurd, Kutbiddin Mustafa Kemâlüddîn el-Bekrî-Sıddîkî Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1967, ss. 7-8, Ramazan Muslu, age., s.25.

⁵ Silsilesi için bkz. Ebu'l-Fütüh Muhammed b. Mustafa Kemaleddîn el-Bekrî, ıthâfu's-Sıddîk bi tercemeti hülâseti âli's-Sıddîk (Tibyân icerisinde), I, vr. 146ab.

⁶ Muhammed Bekrî, age., aynı yer; İsmâil Paşa, age., II, s.249; Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, Cami'u Kerâmâtü'l-Evliyâ, I-II, nşr. İbrahim Atve Ivaz, kahire 1381/1962, II, s. 472; Kettânî, age., I, s.224; Kehhâl, age., XIII, s.271, Yurt, age., s.8; Muslu, age., ss.25-26.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Murâdî, age., IV, s.190; İsmâil Paşa, age., I, s. 26; Muhammed Bekrî, İthâfu's-Sıddîk (Tibyân icerisinde), I, vr. 147b; Yurd, age., s.369; Muslu, age., ss.26-28

⁸ Muhammed Bekrî, İthâfu's-Sıddîk (Tibyân icerisinde), I, vr. 147b-148a; Murâdî, age., IV, s.190; Muslu, age., s.28.

⁹ Muhammed Bekrî, İthâfu's-Sıddîk (Tibyân icerisinde), I, vr. 148a; Murâdî, age., IV, s.191; Muslu, age., s.28.

kalp, ruh, sır, hafî ve ahfânın fenâ bulması birtakım tecellîlerin meydana gelmesine sebep olur. Hafî zikir yapan tarikatlar rûhu tasfiye yolunu seçmişlerdir. Cehrî zikri benimseyen tarikatlar ise nefsi terbiye yolunu seçmişlerdir.¹⁰ Halvetiye tarikatı da nefsi terbiye etme yoluyla sâliki eğiten tarikatlar arasındadır.

Bekrî'nin şeyhinden esma telkini alarak, isim ile müsemma arasındaki farkı nasıl öğrendiğini daha iyi anlayabilmek için nefsin mertebelerini ve bunlarda Allah'ın hangi isimlerini zikretmenin daha uygun olduğu ile ilgili bilgi vermek yararlı olur.

Nefsin birinci mertebesi *nefs-i emmâre*'dir. Mukabili *tevhîd*'tir. Nefs-i emmâre mertebesindeki sâlikin zikri “lâ ilâhe illallah” tır. Nefsin ikinci mertebesi *nefs-i levvâme*'dir. Mukabili *İsm-i Celâl*'dir. Bu makamda sâlikin zikri “Allah” lafz-ı celâlidir. Nefsin üçüncü mertebesi *nefs-i mülheme*'dir. Mukabili *ism-i Hû*'dur. Nefs-i mülheme mertebesindeki sâlikin zikri *ism-i Hû*'dur. Nefsin dördüncü mertebesi *nefs-i mutmainne*'dir. Mukabili *ism-i Hak*'tır. Bu makamdaki sâlikin zikri, *ism-i Hak*'tır. Nefsin beşinci mertebesi *nefs-i râziye*'dir.¹¹ Mukabili *ism-i Hayy*'dir. Bu makamdaki sâlikin zikri, *ism-i Hayy*'dir. Nefsin altıncı mertebesi *nefs-i marziyye*'dir. Mukabili *ism-i Kayyûm*'dur. Bu makamda sâlikin zikri, *ism-i Kayyûm*'dur. Nefsin yedinci mertebesi *nefs-i sâfiyye*'dir. Mukabili *ism-i Kakhâr*'dir. Bu makamdaki sâlikin zikri, *Kakhâr* ismidir.¹² Nefsin sıfatları olan şu yedi sıfatın tebdîliyle sâlike *esmâ-i ilâhî* zuhûr eder. Burası “makam-ı bidâyet” (Sülûkün başlangıcı, tasavuf yolunun ilk merhalesi), “makam-ı cem” (Hakk'ı halksız temâşâ etme, halkı değil sadece Hakk'ı seyretme, bütün eşya ve varlıkların Allah sayesinde mevcut olduklarını görme)¹³ ve “makam-ı hilâfettir”. Bu makama kadar *urûc* (yükselme) tâbir olunduğu gibi nüzülden sonra yine *mebde*' (başlangıç) itibar olunur.

Mustafa Kemâleddîn Bekrî'nin Şeyh Şâbân-ı Veli'ye kadar olan Halvetiye silsilesini şu şekilde gösterebiliriz: Abdüllatîf b. Hüsâmeddîn el-Halebî (ö. h.1121/m.1709-10); Edirneli Mustafa Efendi (ö. h.1129/m.1717); Ali Alaaddîn Karabaş-ı Velî (ö. h.1097/m.1685-86); Muslihiddîn Mustafa Çelebi (ö.h.1072/m.1661-62); İsmâil Çorûmî(ö.h.1057/m.1647); Ömer Fuâdî Efendi Kastamonî (ö.h.1046/m.1636-37); Muhyiddîn Kastamonî (ö.h.1013/m.1604-05);

¹⁰ Eraydın, Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, Marifet Yayınları, İstanbul1984, s.364 vd.

¹¹ Sadık Vicdânî, Tomar-ı Turuk-ı Aliye'den Halvetiyye, Şehzâdebaşı 1338-1341, ss.62-64; Yılmaz, H. Kâmil, Aziz Mahmud Hüdâyi: Hayatı, Eserleri, Tarikatı, İstanbul 2004,s.237.

¹² Nefsin yedi mertebesi için bkz. Yılmaz, age., ss.234-237; Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yayınları, İstanbul 1991, s. 369.

¹³ Parantez içindeki açıklamalar Süleyman Uludağ'ın Tasavvufi Terimler Sözlüğü'nden, ilgili maddelerden alınmıştır.

Abdülbâkî İskilibî; Hayreddîn Kastamonî; Osman Efendi (ö.h.976/m.1569); Şeyh Şâbân-ı Veli (ö.h.976/m.1568-69)¹⁴

Mutasavvıfımız, h.1119/m. 1707-08 tarihinde ailesinden ayrılarak Şam'da bulunan Bazrâiye Medresesin'de halvete girip seyr u sülûkünü tamamlayarak, şeyhinden hilafet-i tâmme, yani mane'vî eğitimde tam yetkili icazet almıştır. Kaynaklar da Abdüllatîf b. Hüsâmeddîn el-Halebî'nin, öğrencisini ma'rifet ve tahkîk ehlinin sütü ile besleyerek terbiye ettiği, bu nedenle "Fer' aslımı geçti ve ondan daha üstün oldu" hükmü zikredilerek, Mustafa Bekrî'nin tasavvuf ilmindeki mertebesine işaret edilmektedir. Bekrî, şeyhi Abdüllatîf b. Hüsâmeddîn el-Halebî (ö. h.1121/m.1709-10) vefat edince, Halep'te onun, şeyhlik görevini üstlenmiştir.¹⁵

Kaynaklarda, Mustafa Bekrî'nin Halvetiye tarikatından başka Nakşbendiye ve Kadiriye tarikatlarına da intisap ettiğini, bu nedenle kendisinin câmi'ü't-turuk bir şeyh olduğu belirtilmektedir.¹⁶ Nakşibendiye tarikatına ilk intisabı Seyyid Murad Özbekî el-Buhârî (ö.h.1132/m.1719) vasıtasıyla olmuştur. Daha sonra miladî 1727 yılında Basra'da bulunan Ebû Ubeyde b. Cerrâh neslinden Nakşibendî Şeyhi Muhammed Saîd Cerrâhî (ö.h.1144/m.1731-32)'ye biat ederek Nakşibendiye tarikatına nisbetini yenilemiştir. Hatta Bekrî, şeyhi hakkında "el-'İkdü'l-ferîd fî tercemeti'ş-Şeyh Muhammed Saîd" adlı bir eser telif etmiştir.

Kadiriye tarikatına intisabı ise, Hama'da bulunan Kâdirî Tekkesi Şeyhi Yasîn Efendiye biat edip; Kadiriye icazeti alarak gerçekleşmiştir.¹⁷

Mustafa Bekrî, diğer birçok mutasavvıf gibi ömrünün çoğunu seyahat ederek geçirmiştir. Hayatı boyunca İstanbul, Irak, Şam, Halep, Musul, Bağdat, Kudüs, Mısır ve Hicaz bölgelerine birkaç sefer yapmıştır. Fakat gittiği bu yerlerde sürekli insanları irşatla meşgul olmuş, geride kalan zamanını uzlete çekilerek eser telif etmiş ve birçok öğrenci yetiştirmiştir.¹⁸ Bekrî'nin yetiştirdiği öğrencilerden en meşhurları şunlardır: Kendisine Bekriyye'nin bir alt kolu olan Hıfniyye tarikatı nispet edilen; Ebü'l Mekârim Şeyh Şemseddîn Muhammed b. Salim b.Ahmed el-Hıfnî (ö.h.1181/m.1767); Bekriye'nin diğer bir alt kolu Semmâniye'nin kurucusu olarak bilinen; Muhammed b. Abdülkerim el-Medenî es-Sammânî

¹⁴ Halvetiye silsilesi hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mustafa Aşkar, "Bir Türk Tarikâtı olarak Halvetiye'nin tarihi Gelişimi ve Halvetiye Silsilesinin Gelişimi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,XXXIX(Ankara 1999), ss.535-63.

¹⁵ Muhammed Bekrî, İthâfu's-Siddîk (Tıbyan içerisinde), I, vr. 148a; Murâdî, Silkü'd-dürer, IV, s.191; Cebertî, Tarîhu 'Acâibi'l-âsâr, I, s.246.

¹⁶ Bandırmalızâde,Ahmet Munip Efendi, Mir'âtü't-turuk, Dersâadet 1306, s.41.

¹⁷ Muhammed Bekrî, age., vr. 149b; Murâdî, IV, ss.191- 194

¹⁸ Geniş bilgi için bkz., Muhammed Bekrî, İthâfu's-Siddîk (Tıbyan içerisinde), I, vr. 148a; Murâdî, Silkü'd-dürer , IV, s.191; Cebertî, Tarîhu 'Acâibi'l-âsâr, I, s.246; Muslu, age., ss. 30-37.

(ö.h.1189/m.1775); Mustafa Bekrî'nin oğlu, Ebü'l-Fütûh lakaplı Muhammed b. Mustafa Kemâleddîn (ö.h.1189/m.1784) ve Muhammed el-A'cebî b. Ahmed el-Halebî'dir.¹⁹

Mustafa Bekrî, 'sâdık bir müşşidin, müridlerini, önce şer'î ilimleri öğrenmeye yönlendirmeli, sonra da hakikat ilmini öğretmelidir. Aksi takdirde şeriatsız hakikat ilmi, zındıklık olur. Şeriat ilmini öğrenen bir mürid için hakikat kapıları açılmasa bile o, şeriat ve tarikat bahçesinde selamette kalır. Şeriat ilmini öğrenmeden kendisine hakikat kapıları açılan bir kimsenin söz ve fiil olarak nefsinin muhafaza etmesi zordur ve bu nedenle zındıklığa daha yakındır.' görüşlerini benimseyerek²⁰ birçok mutasavvıf gibi o da, tasavvufî eğitimde önce şeriat ilimlerinin öğretilmesinin gerekli olduğunu açıkça ortaya koymakta, aksi durumda hareket edilmesi halinde ise çok büyük olumsuzlukların tezahür edeceğini söylemektedir.

1.3. Eserleri

Mustafa Bekrî velüd bir yazardır. Eserlerinin sayısı konusunda kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. Bazı kaynaklarda altmış, bazılarında ise iki yüz yirmi iki kadar eserinin olduğu kaydedilmektedir. Bu kaynakların hepsinde yalnızca altmış eserinin ismi verilmektedir.²¹ Bekrî üzerinde kapsamlı bir araştırma ve İnceleme yapan Ramazan Muslu ise, çalışmasında yüz doksan iki esrinin ismini zikretmekte ve yetmiş dokuz eserinin yerini tespit ettiğini, bunlardan altmış bir tanesinin yazma ve on sekiz tanesinin ise matbu olduğunu, geri kalanın yerlerini ise tespit edemediğini, büyük olasılıkla kaybolduğunu belirtmektedir.²²

Mustafa Bekrî hazretlerinin yazdığı eserlerden bâzıları şunlardır: 1) Elfiyetü fi't-Tasavvuf, 2) El-Virdü'l-Esmâ fi't-Teveşşül bi Esmâi'l-Hüsnâ,²³ 3) El-Farku'l-Mü`zin bi't-Tarebi fi'l-Farkı Beyne'l-'Acem vel-'Arab,²⁴ 4) Sebîlü'n-Necât ve'l-İlticâ fi't-Teveşşül bi Hurûfi'l-Hicâ, 5) Es-Süyûfü'l-Haddâd fi'r-Reddi alâ Ehli'z-Zendika ve'l-İlhâd,²⁵ 6) Şerhu alâ Hizbi'l-İmâm eş-Şa`rânî, 7) Şerhu alâ Kasîdeti'l-İmâm Ebû Hâmid Gazzâlî, 8) Şerhu's-Selef el-Cîlî, 9) El-Cevâbü'ş-Şâfî ve'l-Lübâbü'l-Kâfî,²⁶ 10) el- Kasîdetü'l-Mübtehice,²⁷ 11) El-Hulletü'l-Fâniyye, 12) El-Hediyyetu'n-Nediyye li'l-Ümmeti'l-Muhammediyye.²⁸

¹⁹ Murâdî, age., IV, s.196; Cebertî, age., I, s.300.

²⁰ Nebhânî, Cami'u Kerâmâtü'l-Evliyâ, II, s.477.

²¹ Murâdî, age., IV, s.195; Cebertî, age., I, s.246; Vicdânî, Tomâr-ı Halvetiyye, s.225.

²² Muslu, age., ss. 42-62.

²³ Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 2116/6; Ksidecizade, nr.98.

²⁴ Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2270, 270 vr.

²⁵ Yazma nüshası için bkz. TÜYATOK, Amasya Bayezid Yazma, nr. 1636, vr. 1-85b

²⁶ Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 2116.

²⁷ Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 440, vr.215-216.

²⁸ Geniş bilgi için bkz., Murâdî, Silkü'd-dürer , IV, s.195; Cebertî, Tarîhu 'Acâibi'l-âsâr, I, s.246; Muslu, age., ss. 43-63.

2. Hediyyetü'l Ahbâb Fî Mâ Li'l-Halveti Mine's-Şurûti ve'l-Âdâb, Adlı Eserin İncelemesi

2.1. Eserin Yazılış Sebebi ve İsmi

Mustafa Bekrî, eserin giriş bölümünde kaleme alış sebebini, Kudüs'te bazı ihvanın, kendisine halvetin âdâb ve şartları ile ilgili sorular yönelttiklerini, bu risaleyi onların sorularına bir cevap olarak telif ettiğini beyan etmektedir. Yine kitabına, “Hediyyetü'l ahbâb fî mâ li'l-halveti mine's-şurûti ve'l-âdâb” ismini verdiğini, kitabın, bir mukaddime, sekiz bölüm ve bir hatimeden oluştuğunu belirtir. Mukaddimede, halvetin mukaddimesinin uzlet olması sebebiyle uzlet sahibinin ihtiyaç duyduğu bilgilerden bahseder. Birinci bölümde, uzletten sonra halvete girmek isteyen müridin ne yapacağını açıklar. İkinci bölümde, , halvetteki müridin Allah'ın isimlerinden hangisini zikredileceğini ele alır. Üçüncü bölümde, halvette yeme içmenin keyfiyetini açıklar. Dördüncü bölümde, duyu organlarının ve azalarının boş işlerle uğraşmaması konusunu izah eder. Beşinci bölümde, kalbe gelen havâtırın bilinmesi ve onu kovmanın faydalı ilacının ne olduğunu izah eder. Altıncı bölümde, halvette cuma namazının nerede nasıl kılınacağı, nafil namazlardan hangisini kılıp, hangisini terk edeceği konusunu işler. Yedinci bölümde, müridin halvetin sonunda elde edeceği beş neticeden bahseder. Sekizinci bölümde, bu beş neticeden birini elde eden sâlikin bunu şeyhine açıklamak istediğinde şeyhinin yanında veya uzakta olması halinde bunu nasıl açıklayacağı gibi hususlardan bahseder.²⁹

2.2. Eserin Nüshaları

Müellifimizin eserinin bir nüshası, Harîrîzâde Muhammed b. Abdurrahman Kemâleddîn Efendi (ö.h.1299/m.1882)'nin, Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi Bölümü, 430-432 numarada kayıtlı bulunan, “Tıbyânü vesâilî'l-hakâik fî beyâni selâsili't-tarâik” adlı eserinin cilt, I, vr., 349b-377b arasında kayıtlı bulunan nüshadır. Biz de incelememizi bu nüsha üzerinden yaptık. Elimizde olan diğer bir nüsha ise internette ulaştığımız Mısır Ezher Kütüphanesi yazmalar, 1218 de kayıtlı olduğu belirtilen nüshadır. Fakat bu nüsha incelendiğinde ikinci bölümden sonraki sayfaların eksik olduğu görülmektedir. Bu nedenle kaynak gösterirken Tıbyân içindeki nüsha esas alınmıştır.

2.3. Eserde Zikredilen ve Kendisinden Alıntı Yapılan Şahıslar

Mustafa Bekrî eserini kaleme alırken birçok kaynaktan ilham almış, birçok mutasavvıfın sözünden etkilenmiştir. Eserlerinin isimlerini zikrederek alıntı yaptığı mutasavvıflar; İsmail b. Sudkîn'in Levâkiu'l-envâr; el-Bûnî'nin Şemsü'l-Ma'ârif el-Vüstâ; Kuşeyrî'nin er-Risâle; İbnü'l-Arabî'nin Risâletü'l-Envâr, Risâletü'l-Halvet, Mevâkı'u'n-

²⁹Bekrî, Mustafa, Hediyyetü'l-ahbâb(Tıbyan içerisinde), I, vr.,350b-351a.

nücûm ve el-Humratü fi'r-rihleti'l-Kudsiyye; Atâullah İskenderî'nin Miftâhu'l-Felah; İmam-ı Şa'râni, Med'aricü's-Sâlikîn adlı eserlerden istifade ettiği görülmektedir. Yalnız isimlerini zikrederek sözlerini naklettiği şahıslar ise; Şeyh Kâsım el-mağribî ; Ali el-Havvâs ve İmam-ı Mâlik'tir³⁰

2.4. Eserin İçerik Yönünden İncelenmesi ve Değerlendirilmesi

Mustafa Bekrî eserinin giriş kısmında hamdele ve salveleden sonra kitabı, bazı arkadaşlarının isteği üzerine kaleme aldığını beyan etmektedir. Yine bu bölümde kitabın bir mukaddime, sekiz bölüm ve sonuçtan oluştuğu belirtildikten sonra, buralarda nelerden bahsedileceği izah edilmiştir³¹.

Bekrî, mukaddimede riyâzet ve uzlet yapan kimsenin ihtiyaç duyduğu bilgileri aktarır. Mücadele kavramının öneminden bahseder ve bu konuyla ilgili birkaç ayet ve hadisten deliller getirir. Örneğin, Rasulullah (s)' "Küçük cihaddan büyük cihada döndük" buyurunca denildi ki, büyük cihad nedir? Bunun üzerine "nefisle cihaddır", buyurdular." hadisini zikrederek şöyle der: Bu nedenle sâlikin, mücadele deki, meşakkat ve zorluğa katlanması gerekir. Zaten mücadele, meşakkat ve yorgunluk demektir. Fakat sâlik "Allah müminlerin canlarını satın almıştır..." ayetinde belirtildiği manayı nefsinde gerçekleştirirse zahiri olarak meşakkat ve yorgunluk hissetse bile bâtinen müsterih olur.³²

Mustafa Bekrî, kulun isyana düşmes halinde, kaza ve kadere sığınmasını edepsizlik olarak değerlendirir. Bunun aksine hemen tövbe ve istiğfara koşması, nefsini kınaması ve haramlardan sakınması gerekir. Hâsılı mücadeleden sonra müşahede gelir. Bazı meşayihün "Bidayeti yakıcı olmayanın nihayeti aydınlatıcı olmaz."³³ sözlerini aktardıktan sonra, Mustafa Bekrî görüşlerini şöyle dile getirir:

Bidâyette mürîdin **tasfiye** ve **tahliye**yi istemesi ve gerçekleştirmesi gerekir. Tasfiye, kalbi, kendisini meşgul eden her türlü dünyevi ilgi ve alakadan temizlemektir. Bu gerçekleştiğinde, sâlik, seyr u sülûkünde başka şeylere iltifat etmez bir duruma gelir. Ancak bu oturmasından, kalkmasına varıncaya kadar her halinde tam bir mücadeleden sonra bu durum gerçekleşir. Tahliye ise zikir ve fikir yardımıyla sâlikin her türlü hevâsını terk etmesidir. Tasfiye ve tahliye akıl, fikir, kalp, ruh, sır ve zahiri duygularda olur.³⁴

Bekrî halveti, âriflerin, muhakkiklerin ve sâliklerin halveti olarak üç kısma ayırmaktadır. Âriflerin halveti, her nefes Hakk ile beraber olma halidir. Buna halvet-i mutlaka da denir. Bu halvet, cem ve fark makamına ulaşan yani vahdette kesreti, kesrette vahdeti

³⁰ Mustafa Bekrî age., I, vr. 365b,366b,367a

³¹ Bekrî, Mustafa, Hediyyetü'l-ahbâb(Tıbyan içerisinde), vr.,350b-351a.

³² Bekrî, age., vr. 351b.

³³ Bekrî, age., vr. 352a.

³⁴ Bekrî, age., vr. 352a

müşahede edenler içindir. Kâmil bir muhakkikin halveti ise, Allah ile beraber halvet olma halidir ki, böyle bir kişi zamanının kutbu ve gavsıdır. Bu halvetin varlığını ancak ehlullah olan kimseler hisseder. Esas konumuz olan (yani bu kitabın yazılmasına sebep olan) sâlikin halvetine gelince; bu çeşit halvet, sâlikin ancak sıfatını değiştirir, hakikatinde bir değişiklik olmaz. Mustafa Bekrî, bu görüşünü destekleyen Ali el-Havvâs'ın şu sözünü nakleder: “Bir kimse tarikatta hangi seviyeye gelirse gelsin bir dikenden elma olmayacağı yapısını yani hakikatini değiştirmeye güç yetiremez. Aynı şekilde mürid de, bütün bir yıl halvette kalsa bile hakikatini değiştiremez.” Bunun anlamı şudur: Eğer mürid için feth konusunda ezeli bir kısmet yoksa halvet ona herhangi bir fayda sağlamaz.³⁵ Sâlik halvete girdiğinde fethi³⁶ bazen kâmil bazen de nâkıs olabileceği gibi bazen de herhangi bir fetih gelmeyebilir. Ne olursa olsun Allah'ın kendisine taksim ettiğine veya herhangi bir kısmetinin olmamasına razı olmalı ve ümitsizliğe kapılmamalıdır. Çünkü bir halvette elde edilemeyen başka bir halvette ulaşılabilir; önemli olan ihlâslı olmaktır. “Kırk gün ihlâsla amel edenin kalbinden hikmet pınarları fışkırır”³⁷ hadisinde zımnen ifade edildiği gibi ihlâssız halvete giren bir şey elde edemez. Ârifler, ihlâs amellerin ruhudur, demişlerdir. Öte yandan bir kimseye, başkalarına bir yılda verilemeyen fetih, bir anda verilebilir.³⁸

Sâlik, halvette gönlünü Rabbine bağlamalı, az yemeli, az uyumalı, Allah'ın zikriyle meşgul olmalı, halktan uzlete niyet etmeli ve mücâhedeyi tamamlamış olarak halvete girmeli ve halvetten önce uzlet haline alışmış olmalıdır.³⁹ Ayrıca, mürid halvete kendisini hazır hissettiğinde girmeli; bânında ağıyâra ilgi ve başka şeylere iltifat hissederse halvetten çıkmalı ve öncelikle uzletin şartlarını gerçekleştirmelidir. Uzlet olmadan halvet, halvet olmadan da celvet olmaz. Celvet halvetin; halvet uzletin; uzlet himmetin; himmet ise tevfkın eseridir. Bunları gerçekleştiren için de riyâzet gerekir. Burada riyâzetten kastedilen şey, sadece az yemek ve az içmek değildir. Bu riyâzet, riyâzet sahibini riyâzetin maksadından uzaklaştıran sebeplerden uzak kalmaktır. Bu, nefis riyâzetidir; güzel ahlâk ile ahlâklanmak ve kötü vasıflardan kurtulmaktır. Az yediği, az içtiği ve az uyuduğu zaman kalbi saflaşır ve kalp gözü açılır. İşte bu, yukarıda da ifade edildiği gibi samedânî bir riyâzettir.⁴⁰

³⁵ Bekrî, age., vr. 353a

³⁶ Feth, sözlükte açmak anlamına gelen bir kelimedir. Tasavvuf ıstılahında ise, sûfi, Allah yolunda yaptığı riyâzetler, ibadetler sonucunda çeşitli menzillere ve üstün makamlara ulaşmasıdır. Sonunda Mevlâsı ona Fethi nasip eder. Bu şekilde Allah sâlikin kalp gözünü açar ve ona ilâhî ilimlere nüfûz etmeyi nasip eder. Bkz. Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, İstanbul 2005, ss., 212-13; Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1991, s. 177.

³⁷ Aclûnî, İsmâil bin Muhammed, Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs amme'stehera mine'l-ehâdis 'alâ elsineti'n-nâs (nşr Ahmet Kallâş) I-II, Dördüncü baskı, Beyrut 1985, II 292 (hadis nr. 2361)

³⁸ Mustafa Bekrî age., I, vr. 353b-54a

³⁹ Mustafa Bekrî age., I, vr. 355a

⁴⁰ Mustafa Bekrî age., I, vr. 355b-356a

Uzlet sahibinin, kutsî hadiste ifade edildiği gibi nâfilelerle muhabbet-i ilâhiyeyi elde etmeye çalışması ve melekûtün kapısını açlık ve susuzlukla çalmaya devam etmesi gerekir. Açlık ve susuzluğun fazileti ile ilgili birçok hadis vârid olmuştur. Açlık ve susuzluk nefisle mücâhedede en büyük âmîl olarak görülmüştür. Ancak bunun iki şartı vardır. Açlığı ve susuzluğu tadrîci olarak gerçekleştirmek ve açlık ve susuzlukla birlikte ahlâkı güzelleştirmeye çalışmaktır. Şeyh Kâsım el-mağribî, “su içme konusunda zühdü gerçekleştiren dünya zühdünü de gerçekleştirir...” der ve şu yorumu yapar. “Yıllardır bu söz zihnimde döndü dolaştı; fakat ben bazen haftada, bazen 15 günde bir su içmeme rağmen suda zühdü henüz tam olarak gerçekleştirebilmiş değilim.”⁴¹

Halvetin mukaddimesi olan uzlet ve nefis terbiyesiyle ilgili şeyleri sana öğrettikten sonra halvete başlayacak tâlib, nelere dikkat etmeli diyerek Mustafa Bekrî, birinci bölüme giriş yapar.

Mutasavvıfımız es-Seyyid Mustafa Bekrî, halveti tercih eden kimselere, kendilerine Allah’ın nasip etmesi gerektiğine vurgu yapar. Sonra Hz. Peygamberin peygamberlikten önce halktan uzaklaşarak Hıra Mağarasındaki halvetine dikkatleri çeker ve orada Rabbi tarafından yedirilip içirildiğini vurgular, bu nedenle mutasavvıflar onun yoluna uyarak geçici lezzetleri terk ederler.

Mustafa Bekrî halvete girene gerekli olan şeyleri sıralarken, ‘halvete girenin yapması gerekenler örfen gerekli şartlardır, yoksa dinen bir zorunluluğu yoktur.’ görüşüne yer verir.

Tâlib halvete girmeden önce nâfile sadaka verir, elbiselerini ve bedenini temizler, iki rekât namaz kılar, sonra kendisi için hazırlanan halvethâneye girer. Taharet için dışarı çıktığında heva ve hevesine uymaktan sakınmalı, halvette iken yiyecek ve içeceklerde belli bir sınır olmamakla birlikte fazla külfetli olmamalı ve yiyecekleri orada olmalıdır. Halvethâneye giren talib iki rekât nâfile namaz kılar ve namazın her iki rekâtında da sünnete uyarak “And olsun ki, senden önce birçok peygamber gönderdik...”⁴² ayeti ile başlayan aşrı okur. Tabi bunları şeyhi yanında değilse böyle yapar. Şayet şeyhi yanındaysa önce o halvethaneye girer, iki rekât namaz kılar ve sana dua eder. Bu daha evladır. Sonra senin halvete girmene izin verir; sen de önce kul hakları varsa onları ödeyip helalleştikten sonra bütün günahlarına tövbe ederek Allah’a iltica edersin. Duanın kabul olduğunun işareti, gözyaşı dökmen ve kendinde huşû halinin bulunmasıdır. Tövbenin nasûh olduğunun alameti ise, tövbe ettiğin şeye uykuda olsa bile bir daha dönmemendir. Örneğin zinadan tövbe eden bir kimse rüyasında tekrar zina ettiğini görse, bu tövbesinin nasuh olmadığına işarettir.⁴³

⁴¹ Mustafa Bekrî age., I, vr. 356b-357a.

⁴² Mü’min(Ġâfir), 78.

⁴³ Mustafa Bekrî age., I, vr. 358b-359a.

Halvette iken hafif yiyecekler yerine tokluk hissi veren yiyecekleri tercih etmeli, şayet şeyhi yanında değilse, müridin yeme içmesini iyi ayarlayabilmesi için bedenini ve bünyesini iyi tanması gerekir. Bunu için tıp ilminden bedenle ilgili bilgiye sahip olmalı ya da doktorlardan mizacına uygun olan yiyecekleri öğrenmelidir. Bunu yapmadığı takdirde bırak nafile ibadetleri, farzları bile yerine getiremez hale gelebilir. Fakat halvete giren müridin yanında şeyhi varsa bunlara ihtiyacı yoktur.

Mustafa Bekrî halvette Allah'ın hangi isimlerinin zikredilmesinin daha faziletli olduğu hususunu ikinci bölümde ele alır ve bu konuda üç görüş aktarır. Birincisi, Gazâli başta olmak üzere bazı âriflerin halvette iken tercih ettikleri zikir “el-Kelimetü't-tayyibe” olarak adlandırılan “Lâ ilâhe illallah” zikridir. Bu zikri tercih edenler “Fa'lem ennehû lâ ilâhe illallah”⁴⁴ ayetini ve “Ben ve benden önceki peygamberlerin söylediği en faziletli söz “Lâ ilâhe illallah” sözüdür”⁴⁵ hadisini delil gösterirler. İkinci görüş, İbnü'l-Arabî ve bazı muhakkik sûfilerin tercihleri ise lafzatullah yani “Allah” zikridir. Bu zikri tercih edenlerin delili ise Atâullah İskenderî'nin “Miftâhu'l-Felah” adlı eserinde kaydettiği Bişr-i Hâfî ile bir genç arasında geçen bir konuşmadır. Genç, Şiblî'ye niçin “Allah” diye zikredip “Lâ ilâhe illallah” diye zikretmediğini sorar. Şiblî, Hz. Ebû Bekir'in bütün malını Allah yolunda sarf ettiği zaman Hz. Peygambere, ailesine “Allah'ı bıraktığımı söylediği için bu zikri tercih ettiğini söyler. Genç bu cevapla tatmin olmaz. Şiblî'ye tekrar “Bana bundan daha tatminkâr bir cevap ver” der. Şiblî bunun üzerine “İkrâra (illallaha) ulaşmadan inkâr (lâ ilâhe) üzere ölmekten korkuyorum” der. Genç bu cevapla da tatmin olmaz ve tekrar “bundan daha üstün bir gerekçe istiyorum” der. Şiblî, “Allah de, sonra da onları daldıkları sapıklıkta bırak, oyalansın dursunlar”⁴⁶ ayetini okur. Hikâyenin devamında genç, aradığı cevabı bulmuşçasına ayağa kalkar ve bir sayha atar. Şiblî tekrar “Allah” deyince, genç yine ayağa kalkar ve ikinci bir sayha atar. Şiblî üçüncü kez “Allah” deyince, genç son bir sayha atar ve oracıkta ruhunu teslim eder. Bunun üzerine gencin akrabaları Şiblî'den diyet almak için yakalayıp halifeye götürürler. Halife, Şiblî'yi dinledikten sonra suçsuz olduğuna kanaat getirir ve onu serbest bırakır⁴⁷ Burada, Şiblî'nin gence verdiği cevaplar, aynı zamanda bu zikri tercih edenlerin de delilleri olmuştur. Üçüncüsü, tarikat ehlinin tercihi ise şeyh hangi ismi telkin etmişse müridin onu zikretmesidir, der ve şunu ilave eder; halvette zikrin âdâbına dikkat etmek gerekir. Çünkü edebi gözetmeksizin yapılan zikir, şeytanın zikri gibidir. Veya meyvesiz bir ağaç benzer. Ayrıca Mustafa Bekrî, zikrin âdâbını el-Vasiyyetü'l-Celiyye adlı eserinde zikrettiğini kaydeder.⁴⁸

⁴⁴ Muhammed, 19

⁴⁵ Aclûnî age., I, 172 (hadis nr. 452, 453). Benzer bir hadis için ayrıca bk. İbn Mâce, Edeb 55.

⁴⁶ el-En'âm, 6/91.

⁴⁷ Bk. Mustafa Bekrî, Hediyyetü'l-ahbâb (Tîbyân içerisinde) I, vr. 360^{ab}.

⁴⁸ Mustafa Bekrî, age., I, vr. 360^b.

Allah'a ulaşan yolların en yakını zikrullah yoludur. Çünkü zikir ehli, Allah ehlidir. Onlar, Allah'ın kendilerine sırlarını açtığı güvenilir kimselerdir. Onlar bu sayede kendilerinden öncekilerin mertebelerine sahip oldular.⁴⁹

Allah Teâlâ'yı zikretmenin birçok faydası ve fazileti ile ilgili hadisi şerifler varid olmuştur. Ancak kalp mâsivâdan sıyrılmadan zikrin faydası ortaya çıkmaz. Zikreden kimse, bütün benliği ile Allah'a yönelmelidir. Şayet ihlâsla bunu yaparsa zikir, zorlanmadan lisanından akıp gider. Öyle bir duruma gelir ki, dili daima zikir ile iştigal eder. Bu hal, zikrin kalbe yerleştiğinin bir göstergesidir. Böyle bir kimse için zikretmek değil, zikri bırakmak zor gelir. Her ne kadar işittiği sesler ve gördüğü şeyler farklıda olsalar, artık ona işittiği her ses zikir, gördüğü her şey de zâkir olarak gelir. Nitekim İbn Arabi de şöyle demektedir; Allah Teâlâ kullarından birini dost edinmek isterse zikrini ona ihsan eder.⁵⁰

Mustafa Bekrî üçüncü bölüm de halvette yeme içmenin keyfiyeti konusunda bilgi vermekte ve şöyle demektedir; sâlik halvete girdiğinde iftar vakti ise, sünnete uygun olarak hurma, kuru üzüm vb. yiyecek yâda bir yudum su ile iftar eder. Akşam namazını sünnetleri ve âdâbiyla birlikte kıldıktan sonra orada hazırda bulunan yemekten yer. Eğer akşam yemeğini geciktirmesinde bir zorluk yoksa halvette kendisine hizmet eden bir kimse de varsa bu kimse kendisine piriñten tuzsuz ya da az tuzlu çorba pişirir. Yine yiyeceği ekmek tuzsuz ya da az tuzlu arpa veya buğday ekmeği olmalıdır. Akşam yemeğini geciktirmekte kendisi için bir zorluk varsa yemeği takdim etmek daha uygundur.

Müellifimiz yemeği “Vacip”, “mendup”, “mubah”, “mekruh” ve “haram” olarak beş kısımda değerlendirir ve şöyle der: Bazı âlimler ise “mendub”u “mubah”ın; “mekruh”u da “haram”ın içerisinde değerlendirerek yemeği üç kısımda ele almıştır. Buna göre, farzları ve mendupları yerine getirmeyecek derecede aç kimsenin yemek yemesi “vacip”; şer'i tokluktan (midenin üçte birinden) fazlasını yemek “mekruh”; mideyi tıka basa doldurmak ise “haram”dır. “Mideyi tıka basa doldurmak, zekâ ve anlayışı giderir” denilmiştir.⁵¹

Mutasavvıflar, yemeği tamamen kesmeyi değil, azaltmayı tavsiye etmişlerdir. Çünkü yemeği azaltmak, nefisle mücâhedede önemli bir vasıta olarak görülmüştür. Ancak sâlik, ibadetlerini eda etmede zâfiyet gösterirse, ona az yemesi tavsiye etmek uygun olmaz. Hatta kırk gün riyâzet maksadıyla yemek yemese ve bu yüzden ölse Allah'a asi olarak ölmüş olur.⁵²

Diğer taraftan Mustafa Bekrî'nin yemekle ilgili dikkat çektiği önemli bir konuda, yiyeceğin helal olmasına da azami titizliğin gösterilmesidir. Bilmeden bile olsa, haram lokma

⁴⁹ Mustafa Bekrî, age., I, vr. 361a

⁵⁰ Mustafa Bekrî, age., I, vr. 361b-362a

⁵¹ Mustafa Bekri, Hediyyetü'l-ahbâb, age., I, vr., 363a.

⁵² Mustafa Bekrî'nin riyyâzet ile açlıktan ölen ya da hastalandığı halde ilaç almayan kimsenin durumu hakkında yorumu için bkz. Age. I, vr, 363b.

yiyan bir mürîdin yaptığı zikrin kalbini nurlandırması mümkün değildir. Çünkü haram “zulmet”; helal ise “nur”dur. Helal lokma yiyan bir mürîdin zikri, kalbine ulaştığı zaman orayı nurlu bir hâlde bulur. Bu durumda zikir ve nur, kalpteki havâtırı uzaklaştırmaya ve onu her türlü kötü düşünceden tasfiye etmeye çalışır. Fakat haram lokma yiyan ya da haram elbise giyen bir mürîdin kalbine zikir ulaştınca orayı karanlık bulur ve zikir önce bu karanlığı yok etmekle meşgul olur ve bu yüzden mürîd, bu esnada birçok hayırdan mahrum kalır.⁵³

Mustafa Bekrî, yeme içme ile ilgili dikkat çektiği diğer bir husus da, suyun ne şekilde içileceği ve kahve içme konusudur. Şayet yanında kahve yapacak birisi varsa, insanı uyanık tuttuğu için fazla olmamak şartıyla içebilir. Mürîd suyu besmele çekerek içmeli, su kabının içine üflememeli ve suyu birkaç nefeste içmelidir. Suyu her yudumlayışta Allah’a kendisine tatlı bir su ihsan ettiği için hamd ve dua etmelidir. Mürîd halvette iken yanında yeterli elbise ve giyecek bulundurmalı ve onları temizlemekle vakit kaybetmemelidir.⁵⁴

Bekrî, dördüncü bölümde gerçek tevhide nasıl ulaşılır? sorusunun cevabını vermeye çalışır. Sâlik, halvette eşyaların yerini değiştirmemeli, saç ve sakalı ya da diğer azaları ile oynamamalıdır. Diğer taraftan lüzumsuz şeyleri tefekkür etmemeli, çünkü bu gerçek tevhide aykırıdır. Eğer böyle devam ederse tevhide ulaşması mümkün değildir. Nitekim İbnü’l-Arabi Fütühât’ında; mürid, halvette zikre sarılıp, tefekkürden kendisini fariğ kılsa, Rabb’inin kapısındaki bütün eşyalar ondan kaçır. Fakat Allah Teâlâ, ona esrâr-ı ilâhiyi ve ma’ârif-i Rabbânîyi nasip eder. Yine el-Affü’t-Tilmisânî, mürîd ancak tefekkürünü yok ederse gerçek tevhide ulaşır. Görüşlerini aktardıktan sonra sonuç olarak şunu ilave eder. Sâlik, ikilgi ortadan kaldırarak yalnızca Allah’a yönelmelidir.⁵⁵

Mürîd halvete mümkünse haram aylarda, ramazanın son on günü ve mevlid kandili günleri gibi faziletli zamanlarda girmelidir. Bütün aylar ve günler Allah’ındır, ancak Allah, bazı mekânları, bazı zamanları ve bazı şahısları diğerlerinden üstün kılmıştır. Mustafa Bekrî, şeyhinin, kendi şeyhi Edirneli Mustafa Efendi’nin mürîdleriyle birlikte Hz. Peygamberin doğumundan yirmi bir ya da otuz bir gün önce halvete girdiğini ve mevlit gecesini çıktığını kendisine söylediğini, kaydeder. Ancak Mustafa Bekrî’ye göre halvetten tam olarak sonuç edilebilmesi için en az kırk gün olması gerekir. Nitekim Şeyh Muhammed b. Ez-Za’dân et-Tûsî şöyle demektedir; Tasavvuf erbabı halveti kırk gün olarak belirlemişlerdir. Çünkü nutfenin “alaka” ve alakanın “mudğa” olması; daha sonra bir canlı hâline gelmesi yine sedefte incinin oluşması hep kırk günlük bir zaman diliminde gerçekleşir.⁵⁶

⁵³ Mustafa Bekrî, age., Aynı yer.

⁵⁴ Mustafa Bekrî, age., I, vr. 364a.

⁵⁵ Mustafa Bekrî age., I, vr. 364a-364b.

⁵⁶ Mustafa Bekrî age., I, vr. 364b

Halvetten çıkacağı gece şeyhin ihvânından ve muhiplerinden kalabalık bir cemaat, halvet yerine gelir ve müridi halvetten çıkarırlar. Şeyh, Fatihâ okur ve ardından cemaat tehlil getirmeye başlar. Bu şekilde “zikirhâne”ye doğru giderler ve bir zikir meclisi düzenlenir. Ardından çeşitli yemeklerin yer aldığı uzun bir sofraya etrafında toplanırlar ve yemeklerini yerler. Yemek duası ve Fâtîha okuduktan sonra dağılırlar. Mutasavvıfımız, bu merasimin her yıl tekrar edildiğini de ayrıca ilave eder.⁵⁷

Halvetî şeyhleri, çok sık halvete girdikleri için bu adla adlandırılmışlardır. Çünkü onlar, halvette, başka zamanlarda elde edemeyecekleri feyiz, medet, fütûh, işrak ve değişik müşahedeler bulmuşlardır. Nefsin halvetle kırıldığını, kalbin onunla saflık kazandığını (tasfiye) tecrübe etmişlerdir. Bu nedenle onlar bir bebeğin anne memesine düşkünlüğü gibi, halvete düşkün olmuşlardır. Değişik makamlara ulaştıktan ve marifete erdikten sonra halveti bırakmaları nasıl mümkün olur? Onlar, zâhirî halvet ile bâtinî halveti, fark ile cem’i birleştirmişlerdir.⁵⁸

Zahiri temizlik için nasıl su ile yıkanmak gerekliyse, mânevî temizlik için de halvet gerekir. Sırrın, ruhun ve kalbin temizliği mânevî temizliktir ve her birinin usûlünü gözetmek gerekir. Buna ancak havâs güç yetirebilir. Edebe riâyet edilmeden yapılan ibadet çok da olsa kişiyi bulunduğu makamdan bir üst makama çıkarmaya yetmez. Zâhirî amellerde olduğu gibi bâtinî amellerde de edebe riayet etmek gerekir. İmam Şa’rânî, “Med’aricü’s-Sâlikîn” de zikrettiğine göre, müritlerden birinin ameli çok olmasına rağmen derecesinin eksik olduğunu gören Seyyid İbrahim, bunu sebebini sorar, mürid de nedenini bilmediğini söyler. Bunun üzerine, Seyyid İbrahim, bâtinî amellerinin edebini gözetmemesinden kaynaklandığını belirtir. Bu nedenle bâtinî amellerin âdâbını gözetmek müridi, iyilerin makamlarına yükseltir. Bu açıdan bakıldığında halvet, “celvet” makamına ulaştıran bir merdiven olarak görülür.⁵⁹

Mutasavvıfımız, beşinci bölüm de “Havâtır”ı⁶⁰ -ki onu mutasavvıflar, “sâlikin çalışmaksızın kalbine gelen hitaplar şeklinde tanımlarlar.- bilmek ve tanımak konusunu ele alır. Sâlikin onu kalbinden kovmasının en faydalı ilacının “İlâhî hitaplar” olduğunu belirtir. Mustafa Bekrî, havâtırın “Rabbânî”, “Melekî”, “Nefsânî” ve “Şeytânî” olmak üzere dört kısma ayrıldığını kaydeder. Rabbânî olan havâtır, kesinlikle doğrudur. “İlham” olarak da adlandırılan Melekî havâtır, mendup ve farza; içerisinde nefsin payı olan Nefsânî havâtır ise, süflî arzulara yönlendirir; Şeytânî havâtır da hangi şekilde olursa olsun Hakk’a muhalefet

⁵⁷ Mustafa Bekrî age., I, vr. 364b-365a

⁵⁸ Mustafa Bekrî age., I, vr. 365a

⁵⁹ Mustafa Bekrî age., I, vr. 365

⁶⁰ Havâtır; Arapça, hâtır kelimesinin çoğuludur. Hatıra gelenler hatırlananlar manasına gelir. Kalbe gelen hitâba havâtır adı verilir. Şeytânî, nefsânî olduğu gibi, Rahmânî ve melekî de olabilir. Haram ve helale dikkat etmeyenler, hâtırın Şeytânî mi Rahmânî mi olduğunu ayırt edemezler. Bkz. Cebecioğlu, age., s.257.

etmeye çağırır. Bazen ibadet ve tâat şeklinde, bazen keramet sevgisi şeklinde sâlikin ilgisini çekerek yolunu kesmeye çalışır.⁶¹

Şeytan, kulun hangi makamda olduğuna bakar ona göre aldatır. Eğer sâlikte bir zaaf varsa ona vehmle gelir. Fakat sâlik, ârif ise veya muhakkik bir şeyhin elinde terbiye oluyorsa, gelen havâtırın şeytânî mi yoksa melekî mi olduğunu anlar. Bunun üzerine şeytan hüsrana uğramış bir şekilde gider. Fakat şeytan pes etmez ona başka bir işte tuzak kurmaya çalışır.⁶² Yine sâlikin kalbine gelen “hatır”, bir emri veya nehyi içermiyorsa ve onu kovmakta mümkün değilse, şeytanın ve nefsin ona müdahalesi mümkün değildir. O, Rahmânî’dir. O “hâtır” sâlikin kalbini yırtıcı hayvanın, zayıf atı hâkimiyeti altına aldığı gibi hükmü altına almıştır. Bu nedenle şeyhler şöyle demişlerdir:

Mürîdin gözetmesi gereken edeplerden biri de, güzel olsun çirkin olsun kendisine gelen havâtırını ayrıntılı bir şekilde şeyhine bildirmesidir. Sâlike bir gün ve gecede yetmiş bin havâtırın gelebileceği söylenmiştir. Bunlardan hangisinin Rabbânî ya da melekî ve yine hangisinin nefsânî ya da şeytânî olduğunu sâlikin ayırt edebilmesi gerekir ki son ikisine kalbinde yer vermesin ve bunlar kendisini meşgul etmesin. Bunu başarmanın en iyi yolu ise halvetir.⁶³

Halvette gelen havâtırını uzaklaştırmak için sâlikin yapması tavsiye edilen hususları Mustafa Bekrî şu şekilde özetlemektedir: “Sâlik, havâtır kendisine gelmeye başladığında öncelikle abdestini yeniler. Havâtır bu şekilde gitmezse, bunlar azalınca kadar zikirde sesini yükseltir; azalınca da sesini kısar. Bu şekilde de gitmezse onu uzaklaştırmak için şeyhinin himmetine yönelir. Havâtırını uzaklaştırdıktan sonra elini kalbine koyar ve yedi defa “Sübhâne’l-meliki’l-kuddûs el-fa’âli’l-hallâk” der. Sonra “Dilerse sizi yok edip yeni bir topluluk var eder. Bu Allah için güç değildir.”⁶⁴ ayetini okur. el-Bûnî’nin, Şemsi’l-Me’ârifî’l-vüsdâ’da zikrettiği diğer bir görüşe göre de abdest aldıktan sonra “Yâ Kadîr” ismini zikreder, O, ondan onu giderir.⁶⁵ Yine el-Bûnî demiştir ki halvette iken açlık, kalp çarpıntısı, değişik düşünce gibi bir durum olursa yine abdest alır ve “Yâ Mübîn” ile “Yâ Hâdî” isimlerini zikreder. Ayrıca açlık için “es-Samed” ; susuzluk için de “el-Celîl” isimlerinin zikredilmesi gerektiğini söyleyenler de olmuştur. Yine bir kimse elini kalbine koyarak Mülk sûresini okursa susuzluğunun dinceği ifade edilmiştir.⁶⁶

Altıncı bölümde Bekrî, sâlikin, nafil ibadetlerden neleri yapıp neleri terk edeceği ve cuma namazını nerede kılacağı konusunu ele alır.

⁶¹ Mustafa Bekrî age., I, vr. 365b.

⁶² Mustafa Bekrî age., I, vr. 366a.

⁶³ Mustafa Bekrî age., I, vr. 366b

⁶⁴ İbrâhim, 19-20

⁶⁵ Mustafa Bekrî age., I, vr. 366b

⁶⁶ Mustafa Bekrî age., I, vr. 367a

Mustafa Bekrî, bazı mutasavvıfların “halvette revâtib sünnetlerin ve abdestten sonra kılınan iki rekât nafîle namazın dışında ve farz namazlardan başka namaz kılmaz.” şeklindeki görüşlerini aktardıktan sonra, tarîkat ehlinin bu konuyla ilgili görüşlerini şöyle nakleder. Halvetteki bir sâlik, sünnet ve edebe riayet etmeli, tarikatın âdâb ve evrâdlarını terk etmeyerek, en iyi şekilde yerine getirmelidir. Eğer halvet mahalli mescit değilse, namazlarını cemaatle kılmak için yerinden ayrılmamalıdır. Çünkü halvette olan bir kimse için fazla hareketlilik hoş karşılanmamış olup kendisine gaflet necâseti bulaşmasından, kendisinin bedeniyle hevâyâ düşmesinden ve kalbî hastalıklara mâruz kalmasından endişe edilmiştir. Şayet kendisine hizmet eden bir kimse varsa, namaz vakti halvethâneye gelerek kible tarafında bulunan kapının önünde durur ve ona imamlık yapar. Böylece halveteki sâlik, namazını cemaatle kılmaya imkânına kavuşmuş olur. Farzı kıldıktan sonra halvethânenin kapısını tekrar kapatır ve dışarıyla ilgisini keser.⁶⁷

Bazen halvette öyle vâridâtlar gelir ki, mürid zayıf düşer ve yapması gerekenleri yapamaz hale gelir. Fakat Allah (c.c.) kuluna ikramda bulunarak farz namazları eda etmesi için namaz vakitlerini ona gösterir, hatta bazı müridlere nafîle ibadet yapma zamanları bile ihsan eder. Halvette bu varidatlar çok olur. Bu nedenle halvetteki mürid cemaatle namaz kılmaya ya da cuma namazına gitmeye güç yetiremez. Ancak cuma namazına gitmek için çaba sarf etmelidir. Yolun başında olanlar için böyle bir durum seyrek olarak meydana gelir. Genellikle bu konumdaki insanlar böyle bir şeyi (Vâridât) bilmezler, kendilerine söylemek de gerekmez. Hatta onlardan gizlenmesi gerekir. Çünkü İmam-ı Mâlik; “Her ilmin açıklanması doğru değildir.” buyurmaktadır. Vâridât çok kuvvetli veya zayıf olabilir. Vâridât, sahibini normal şartlarda etkilemez. Ancak bir etkilenme söz konusu ise bu, ya vâridâtın çok kuvvetli olmasından ya da vâridât sahibinin zayıflığındadır. Hatta bu durumda vâridâtın geldiği kimse ayakta ise yere düşebilir.⁶⁸

Bekrî, salikin halvette iken cuma namazına gidip gitmeyeceği ile ilgili mutasavvıfların görüşlerini aktarır. Hatta bazılarının mürid halvette iken cuma namazına gitmemeli, çünkü o özür sahibidir, dediklerini belirtir. Bu görüşte olanların ibn-i Abbas’ın “Cuma namazı farzı kifayedir” görüşüne uyduklarını söyler. Sonra cuma namazı ile ilgili hadisi şerifleri ve onları, işâri olarak nasıl yorumladıklarını aktardıktan sonra kendi görüşünü açıklar.⁶⁹

Mustafa Bekrîye göre mürid güç yetirebildiği ölçüde cemaate ve cuma namazına iştirak etmelidir. Halvethaneden dışarı çıkarken yanında kendisine hizmet eden birini ya da bir ihvanı bulundurması gerekir. Dışarı çıktığında yüzünü ridasıyla örter ve ancak yere bakar;

⁶⁷ Mustafa Bekrî age., I, vr. 367b-368a

⁶⁸ Mustafa Bekrî age., I, vr.368b-369a

⁶⁹ Mustafa Bekrî age., I, vr. 369a-370b

sağa sola bakmaz. Farz namazı eda ettikten sonra halvethaneye döner, sünnet ve nafileleri burada kılar. Halvet yerinde kılma imkânı yoksa mescitte tamamlar.⁷⁰

Eğer halvet yeri mescit değilse odasının kapısını açar ve namaz kılanları görecektir şekilde imama uyar. Halvethaneden namaz kılanları göremiyor ya da imamın sesini işitemiyorsa cemaatin bulunduğu yere gelir ve namazını burada kılar. Bunun dışında başka seslere kulak vermez ve başka şeylere bakmaz. Mürid halvette iken, daha önce de ifade edildiği gibi ancak uyku galebe çaldığı zaman uyur. Uyumadığı takdirde sabah namazını kaçıracağından korkarsa uyumalıdır.⁷¹

Mustafa Bekrî, yedi ve sekizinci bölümlerde, halvete giren sâlikin, halvetin sonunda elde edeceği kazanımları şöyle dile getirmektedir: Halvetin sonunda şu beş netice elde edilir. **a-** Uykuda vâkı'ât **b-** Kalbî müşâhedeler **c-** Melekûtî mükâşefeler **d-** Hakîki tecelliler ve **e-** vusûl yani yüce makama ulaşma. Birincisi, nefsânî sıfatlar ya da rabbânî kerametlerin, kalbe tecelli etmesidir. Hakk Teâlâ, sâlike itâat ve isyanın suretlerini göstermekle ikramda bulunur. Bu tecelliler nebâtât, cemâdât, su ve nehirler, ateş ve nur şeklinde olabilir. Bu tecelliler sayesinde sâlik, kemâl sıfatlarla, noksan sıfatlarını; güzel sıfatlarla da çirkin sıfatlarını tanır. Böylece bütün varlıklarda tecellî eden sıfatların hangi sıfat olduğunu bilir. Örneğin tilkide hile ve tuzak sıfatının tecelli ettiğini görür.⁷² Mürid kendisine vakı' olan her şeyi, şayet şeyhi yanındaysa ona haber vermesi, yanında değilse, önündeymiş gibi tasavvur ederek anlatması ve anlattıktan sonra, Hakk Teâlâ'nın kalbine uygun gördüğü şeye bakması gerekir.⁷³ İkincisi, Hakk'ın isimlerinin sâlikin kalbinde birer birer tecelli etmesi ve bütün isimlerin bu şekilde tamamlanmasıdır. Bu, ancak sâlikin istîdadına göre tecelli eder. Üçüncüsü, Hakk'ın sıfatlarıyla kuluna tecelli etmesidir. Hakk Teâlâ tecellî edince sâlik fenâ makamına ulaşır. Çünkü kadîm, tecellî edince hâdis, yok olur. Fenâdan sonra bekâ sıfatıyla diriltir ve bakâya ulaşır. Bu makamda esrârî gizlemesi gerekir. Dördüncüsü zâtî tecellidir. Bu tecellide diğer bütün varlıklar yok olur ve yalnız Hakk kalır. "Bugün mülk kimindir?" sorusuna cevap verecek kimse olmadığı için yine zâtının "Bir ve Kahhâr olan Allah'ındır"⁷⁴ şeklinde cevap vermesidir. Beşincisi ise Hakk'a yakınlıktır (kurb). Bu ancak vücûddan fânî olmak ve müşâhedeye devamla mümkündür. Fenânın hakikatine ulaşıncaya zaman ve mekânla mukayyed olmaz. Allah'ın dışındaki sıfat ve evsaktan mustağni olur. İşte o zaman mutlak fenâyâ ulaşır. Bütün bunlar sadık mürîde zahir olur.⁷⁵

⁷⁰ Mustafa Bekrî age., I, vr. 370b

⁷¹ Mustafa Bekrî age., I, vr. 370b-371a

⁷² Mustafa Bekrî age., I, vr. 371a.

⁷³ Mustafa Bekrî age., I, vr. 372a.

⁷⁴ el-Mü'min (el-Ğâfir), 16.

⁷⁵ Mustafa Bekrî age., I, vr. 373a.

Mürîd halvet sonucunda beş türlü kazanımdan herhangi birini elde ettiğinde, işrak namazını kıldıktan sonra şeyhinin huzuruna varır. Selam verdikten sonra şeyhe yakın bir yere oturur ve elini ve dizini öpmeden gördüğü vâkı‘âtı (tavâlî‘-levâmî‘) anlatır. Eğer şeyhi ona bir şey yapmasını emrederse onu yerine getirir. Şeyh, “Fâtiha” okuduktan sonra mürîd şeyhin huzurundan girdiği şekilde ayrılır, ona arkasını dönmez. Şeyhi halvete girdiği yerden uzakta ise, bulunduğu yere gider. Ancak, sıdk sahibi mürîdlerin yanına bazen şeyhin gittiği de olur. Bu durumda şeyh, mürîdi huzuruna davet eder ve vâkı‘âtını dinler.⁷⁶

Mürîd, halkın kendisine yönelmesinden sakınmalıdır. Halkın kendisine karşı iltifatı ne zaman çoğalırsa halvetten hemen çıkmalıdır. Çünkü halkın ârife yönelmesi öldürücü bir zehirdir (semm-i kâtil). Eğer mürîd bu durumda halvetten çıkmazsa, o, şöhret ve riyâset tâlibi demektir. Bu ise ona tarîkatta bir şey getirmez. Eğer halvetteki, kâmil bir kimse ise halkın kendisine yönelmesi, onu Rabbi ile meşgul olmaktan alıkoymaz. Eğer irşâda ihtiyacı olan bir mürîd ise, halkın teveccühü kendisini meşgul eder. Böyle bir mürîdin, yukarıda ifade edildiği gibi, halktan kaçması gerekir. Bazıları, sâdıkların kalbinden en son çıkan şeyin “riyâset” (baş olma) sevdası olduğunu söylemişlerdir. Eğer böyle bir kimse, baş olma sevdasının afetlerini ve zararlarını bilseydi, şöhret olmayı istemediği gibi, hiçbir kimseyi de tanımak istemezdi.⁷⁷

Mustafa Bekrî, kitabının sonuç bölümünde tâlibe şu tavsiyelerde bulunur. ‘Halvetle ilgili adâb ve şartlarını sana öğrettikten sonra, kendi durumuna uygun olanlara uyman gerekir. Şayet şeyhin halvete girdiği mekânda halvete gireceksen, kalbini muhafaza etmeli, havâtırını tam bir edeple gözetleyerek girmelisin. Sonra halvete yönel, evliyadan birini ziyaret ettiğinde Fatiha okuduğun gibi Fatiha oku, sonra diline geldiği gibi Allah Teâlâ’ya dua et, duanı tamamladıktan sonra kıbleye yönelerek iki rekât tahiyyetü’l-mescid namazı kıl. Ondan sonra Allah Teâlâ’ya tekrar dua et, mutasavvıfların kasidelerinden oku, çünkü onları dinlemek, ruhu mücahedenin ağırlıklarına karşı rahatlatır.’⁷⁸ Yine mürîd, şeyhine teslimiyet göstermeli, çünkü teslimiyette, mürîdin selamet ve saadeti vardır. Bu nedenle şeyh mürîdin istidat ve mizacını bildiğinden halvete girmesine izin vermezse itiraz etmemeli, teslimiyet göstermelidir.⁷⁹

Mustafa Bekrî, risalesinin son sayfasında meşhur mutasavvıf Ataullah İskenderî’nin “Miftâhü’l-Felâh” isimli eserinin, bazı hastalıkları tedavi etmek için okunan Allah’ın isimlerinden bazılarını mürîdin halvette okumasıyla ilgili bölümü özet bir şekilde aktardıktan sonra kitabını, günahlarının bağışlanması, temiz bir kalb ve fiilerinin kitap ve sünnete uygun olmasını Allah Teâlâ’dan isteyip sonlandırarak o an dilline gelen bir kasideyle bitirmektedir.

⁷⁶ Mustafa Bekrî age., I, vr. 373b

⁷⁷ Mustafa Bekrî age., I, vr. 373ab

⁷⁸ Mustafa Bekrî, age., I, vr. 374b.

⁷⁹ Bekrî, age., I, vr. 375a.

Sonuç

Bu çalışmada, Mustafa Bekrî'nin hayatı ve tasavvuf düşüncesi açısından önemli sayılan eseri “Hediyetü'l ahhâb fî mâ li'l-halveti mine'ş-şurûti ve'l-âdâb” incelenmeye çalışılmıştır. Kâdiriye ve Nakşîbendiye tarikatlarına da intisap eden Halvetî şeyhi olan müellifimiz, çok sık seyahat eden, Osmanlı'nın başkenti İstanbul'a üç defa ziyarette bulunan, Osmanlı'nın İslam'a hizmet ettiğini ve bu yüzden onlara itaat edilmesi gerektiğini savunan Arap asıllı bir şeyhtir. Çalışmada ele alıp incelediğimiz eserin mukaddimesinde, halvetin mukaddimesinin uzlet olduğundan, uzlet sahibinin ihtiyaç duyduğu bilgilerden, riyâzet, tahliye ve tasfiye gibi kavramların izahından bahseder. Birinci bölümde, uzletten sonra halvete girmek isteyen müridin ne yapacağını açıklar. Bu bağlamda, tâlib halvete girmeden önce nafîle sadaka verir, elbiselerini ve bedenini temizler, iki rekât namaz kılar, sonra kendisi için hazırlanan halvethâneye gireceğini belirtir.

İkinci bölümde, mürid, halvette Allah'ın isimlerinden hangi ismi zikredeceği konusunu ele alır. Bununla ilgili bir kısım mutasavvıfın halvette kelime-i tevhidi diye isimlendirilen “Lâ ilâhe illallah” sözcüklerini zikretmenin daha faziletli olduğunu; diğer bir gurubun ise “Allah” ismini zikretmenin daha faziletli olduğunu ifade ettikten sonra üçüncü görüş olarak da şeyhin müride hangi ismi zikretmesi gerektiğini söyleyeceğini aktardıktan sonra müellifimiz şuna dikkatleri çekmektedir. Mürid halvette hangi ismi zikrederse zikretsin, zikrin âdâbına gerekli özeni göstermezse istenilen neticeye ulaşmasının mümkün olmadığını ve böyle yapılan zikrin, şeytanın zikrine, meyvesiz ağaca benzediğini ifade eder. Halvette yeme içmenin keyfiyeti ile ilgili şu bilgileri vermektedir. Yemek beş kısımdır: “ Vacip”, “mendup”, “mubah”, “mekruh” ve “haram”. Bazı âlimler ise “mendub”u “mubah”ın; “mekruh”u da “haram”ın içerisinde değerlendirerek yemeği üç kısımda ele almıştır. Buna göre, farzları ve mendupları yerine getirmeyecek derecede aç kimsenin yemek yemesi “vacip”; şer'i tokluktan (midenin üçte birinden) fazlasını yemek “mekruh”; mideyi tıka basa doldurmak ise “haram”dır. “Mideyi tıka basa doldurmak, zekâ ve anlayışı giderir” denilmiştir.

Halvette sâlikin, duyu organlarının ve azalarının boş işlerle uğraşmaması konusunun izah eder ve gerçek tevhide ancak Allah'ı zikir ve Ondan başkasını tefekkürü terk etmekle ulaşabileceğini vurgular. Yine bu bölümde halvetin önemine vurgu yaparak Halveti şeyhlerinin çok sık halvet yaptıklarından bu isimle adlandırıldıklarını söyler. Çünkü onlar, halvette, başka zamanlarda elde edemeyecekleri feyiz, medet, fütûh, işrak ve değişik müşahedeler bulduklarını belirtir. Nefsin halvetle kırıldığını, kalbin onunla saflık kazandığını (tasfiye), tecrübe ettiklerini, bu nedenle onlar bir bebeğin anne memesine düşkünlüğü gibi, halvete düşkün olduklarını, değişik makamlara ulaştıktan ve marifete erdikten sonra halveti bırakmalarının mümkün olmayacağını açıklar. Zahiri temizlik için nasıl su ile yıkanmak gerekliyse, mânevî temizlik için de halvet gerekir. Sırrın, ruhun ve kalbin temizliği mânevî temizliktir ve her birinin usulünü gözetmek gerektiğine dikkatleri çeker. Mutasavımız, kalbe

gelen havâtırın bilinmesi ve onu kovmanın faydalı ilacının ne olduğunu izah eder. Mustafa Bekrî, havâtırın “Rabbânî”, “melekî”, “nefsânî” ve “şeytânî” olmak üzere dört kısma ayrıldığını kaydeder. Rabbânî olan havâtırın kesinlikle doğru olduğunu, “İlham” olarak da adlandırılan melekî havâtırın, mendup ve farza; içerisinde nefsin payı olan nefsânî havâtırın ise, süflî arzulara yönlendirdiğini; şeytânî havâtırın da hangi şekilde olursa olsun Hakk’a muhalefet etmeye çağırıldığını, bazen ibadet ve tâat şeklinde, bazen de keramet sevgisi şeklinde sâlikin ilgisini çekerek yolunu kesmeye çalışıldığını belirtir.

Müellifimiz, halvette cuma namazının nerede nasıl kılınacağı, nafîle namazlardan hangisini kılıp, hangisini terk edeceği konusu işler. Mustafa Bekrî, halvette revâtib sünnetlerin ve abdestten sonra kılınan iki rekât nafîle namazın dışında ve farz namazlardan başka namaz kılmanın uygun olmadığını açıklar. Cuma namazı ile ilgili bazı mutasavvıfların İbn Abbas’ın, cuma namazının farz-ı kifâye olduğunu kabul ettiğinden müridin halvette cumaya gitmesine gerek olmadığını ileri sürdüklerini, ancak mürid güç yetirebildiği ölçüde cemaate ve cuma namazına iştirak etmelidir der ve kendisinin bu kanaatte olduğunu belirtir.

Mustafa Bekrî, halvete giren sâlikin, halvetin sonunda şu beş neticeyi,- Uykuda vâkı‘ât, kalbî müşâhedeler, melekûtî mükâşefeler, hakîki tecelliler ve vusûl yani yüce makama ulaşma- elde edeceğini bunu sonucunda, nefsânî sıfatlar ya da rabbânî kerametlerin, kalbe tecelli edeceğini, Hakk Teâlâ, sâlike itâat ve isyanın suretlerini göstermekle ikramda bulunduğunu belirtir. Bu tecelliler sayesinde sâlik, kemâl sıfatlarla, noksan sıfatlarını; güzel sıfatlarla da çirkin sıfatlarını tanıdığını ve böylece bütün varlıklarda tecellî eden sıfatların hangi sıfat olduğunu yakînen bileceğini ifade eder.

Kaynakça

-Aclûnî, İsmâil bin Muhammed. (1985). *Keşfü’l-hafâ ve müzîlü’l-ilbâs amme’stehera mine’l-ehâdis ‘alâ elsineti’n-nâs*,(nşr Ahmet Kallâş) I-II. Beyrut.

-Bağdatlı, İsmâil Paşa. (1951). *Hediyetü’l-arifîn esmâü’l-müellifîn ve âsârü’l-musannifîn*, nşr., ibnulemin Mahmud Kemâl-Avni Aktuç,I-II. İstanbul.

-Bekrî, Muhammed, *İthâfu’s-Siddik* (Tıbyân içerisinde),I,vr. 145b-172a.

-Cebecioğlu, Ethem. (2005). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul.

el-Kettânî, Abdulhay b. Abdülkebîr. (1982). *Fehresü’l-fehâris ve’l-esbât ve mu’cemü’l-me‘âcim ve’l-Meşihât ve’l-müselâsât*, nşr., ihsan Abbas. Daru’l-garbi’l-İslâmî.

- en-Nebhânî, Yûsuf b. İsmâil. (1962). *Cami'ü Kerâmâtü'l-Evliyâ*, I-II, nşr. İbrahim Atve Ivaz. Kahire.
- Eraydın, Selçuk. (1984). *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Marifet Yayınları.
- Kehhâl, Ömer Rıza. *Mu'cemu'l-müellifin terâcimu musannifi'l-kutubu'l-'Arabiyye*. Beyrut.
- Murâdî, Ebu'l-Fazl Muhammed Halil.(1301). *Silkü'd-dürer fî a'yani'l-karni's-sânî 'aşer*,I-IV.
- Muslu, Ramaza. (2005). *Mustafa Kemâleddîn Bekrî ve Tasavvufî Görüşleri*, İstanbul: Erkam Yayınları.
- Sadık, Vicedânî. (1338-1341). *Tomar-ı Turuk-ı Aliye'den Halvetiyye*. İstanbul: Şehzâdebaşı.
- Uludağ, Süleyman. (1991). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yayınları.
- Yılmaz, H. Kâmil, Aziz Mahmud Hüdâyi: *Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İstanbul 200.4
- Yurd, Ali İhsan, *Kutbuddin Mustafa Kemâlüddîn el-Bekrî-Siddikî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1967.